

AZ UKRÁN NEMZETI TUDOMÁNYOS AKADÉMIA
TÖRTÉNETTUDOMÁNYI INTÉZETE

*MAGYAR – UKRÁN
KÖZÖS MÚLT ÉS JELEN*

**Nemzetközi
tudományos konferencia anyagai
(2005. április 14-16.)**

Kijev – 2006

Magyar-ukrán közös múlt és jelen. Nemzetközi tudományos konferencia anyagai
(Kijev, 2005. április 14-16.)

Felelős szerkesztő: Szmolij V.A.

Kiadó: az Ukrán Nemzeti Tudományos Akadémia Történettudományi Intézete, 2006.
– 265 o.

Fordította: Husztej László (ukrán), Vass Tibor (magyar), Zubánics László (magyar),
Rudnyik Ibolya (magyar)

A kiadványt jóváhagyta:

*az Ukrán Nemzeti Tudományos Akadémia Történettudományi Intézetének tudományos
tanácsa (2005. november 29., 10 sz. jegyzőkönyv)*

S z e r k e s z t ő b i z o t t s á g:

Szmolij V.A. – a történelemtudományok doktora, professzor, az Ukrán Nemzeti
Tudományos Akadémia tagja (*felelős szerkesztő*)

Vidnyánszki István – a történelemtudományok doktora, professzor (*felelős
szerkesztő-helyettes*)

Kotljár M.F. – a történelemtudományok doktora, professzor, az Ukrán Nemzeti
Tudományos Akadémia levelező tagja

Mandrik I.O. – a történelemtudományok doktora, professzor

Matyas I.B. – a történelemtudományok doktora, professzor

Gajdos István – parlamenti képviselő, az Ukrajnai Magyar Demokrata
Szövetség elnöke

Vass Tibor – felelős titkár

dr. Pók Attila – professzor (Magyarország)

dr. Fodor István – professzor (Magyarország)

A kiadvány az Ukrán Kisebbségügyi és Migrációs Állami Bizottság, a Határon
Túli Magyarok Hivatala és az Ukrajnai Magyar Demokrata Szövetség támogatásával
készült.

T a r t a l o m

Valerij Szmolij, az Ukrán Nemzeti Tudományos Akadémia Történettudományi Intézetének igazgatója, az UNTA tagja (Ukrajna). Bevezető	5
Szabó Vilmos, a Miniszterelnöki Hivatal politikai államtitkára (Magyarország). Köszöntő	7
Gajdos István, az Ukrajnai Magyar Demokrata Szövetség elnöke, parlamenti képviselő (Ukrajna). Köszöntő	9
Tóth János, a Magyar Köztársaság Ukrajnai Rendkívüli és Meghatalmazott Nagykövete, (Magyarország). Köszöntő	11
Vidnyánszki István (Kijev, Ukrajna). A magyar-ukrán történelmi kapcsolatok főbb szakaszai és problémái	13
Fodor István (Budapest, Magyarország). Magyarok és keleti szlávok a IX–XI. században (A legújabb régészeti kutatások eredményeiről és időszerű feladatairól)	18
Alekszandr Majorov (Szentpétervár, Oroszország). A IX. század második felének óorosz-magyar kapcsolatai és Halics megalapításának problematikája	24
Andrij Plahonyin (Kijev, Ukrajna). Volodimir Jaroszlavics utódai és Volhínia, rusz-magyarország XI. századi kapcsolatainak tükrében	39
Zubánics László (Beregász, Ukrajna). Dinasztikus kapcsolatok a Rurik- és az Árpád-ház között	55
Font Márta (Pécs, Magyarország). Magyar – keleti szláv kapcsolatok a 12. század közepén	60
Mikola Kotljar (Kijev, Ukrajna). Rusz és Magyarország a XII. században	72
Miroszlav Voloscsuk (Ivano-Frankivszk, Ukrajna). Danyilo Romanovics IV. Bélától való hűbéri függősége (1235–1245): források, történetírás és a probléma rövid felvetése	83
Okszana Ferkov (Ungvár, Ukrajna). Középkori ukrán-magyar kapcsolatok a magyar történelemkutatásban a XIX. század második felében – XX. század elején	93
Gebei Sándor (Eger, Magyarország). Az Erdélyi Fejedelemség és a Zaporozsjei Had diplomáciai kapcsolatai 1648-ban	102

Viktor Horobec (<i>Kijev, Ukrajna</i>). Vilna vagy Radnót? Ukrán-erdélyi katonai együttműködés 1657-ben a Protestáns Liga kialakulásának tükrében	117
Andrij Hurbik (<i>Kijev, Ukrajna</i>). Ukrajna és az Erdélyi Fejedelemség a radnóti koalíció feltételei közepette (1656–1657)	129
Tarasz Csuhib (<i>Kijev, Ukrajna</i>). Ukrán Hetmanság –Erdélyi Fejedelemség: nemzetközi elismertetés a polivazallusi politika révén (XVII. század)	150
Iván Mandrik (<i>Ungvár, Ukrajna</i>). Magyar politika Kárpátalján a XIX. század végén – XX. század elején	172
Leszja Musketik (<i>Kijev, Ukrajna</i>). Magyar történelmi hősök a kárpátaljai néprózában	184
Pollmann Ferenc (<i>Budapest, Magyarország</i>). Az Osztrák-Magyar Monarchia hadicéljai és Ukrajna 1914-ben	194
Irina Matyas (<i>Kijev, Ukrajna</i>). Az Ukrán Népköztársaság (UNK) magyarországi Rendkívüli Diplomáciai Missziója tevékenységének forrásbázisa: az „ukrán” gyűjtemény	198
Ravasz István (<i>Budapest, Magyarország</i>). Az ukrán–magyar katonai kapcsolatok a XX. század első felében	211
Dupka György (<i>Ungvár, Ukrajna</i>). A magyarok sztálini deportációja	221
Dmitro Tkacs (<i>Kijev, Ukrajna</i>). Az ukrán-magyar államközi kapcsolatok kialakulásának sajátosságai	223
Yurii Mushka (<i>Kijev, Ukrajna</i>). Eurointegrációs kihívások az ukrán-magyar gazdasági kapcsolatokban	232
Kiss Éva (<i>Ungvár, Ukrajna</i>). Ukrajna és Magyarország határ menti együttműködése a XXI. században	234
Ivanna Babinec (<i>Ungvár, Ukrajna</i>). Kárpátalja Ukrajna és a Magyar Köztársaság államközi kapcsolatrendszerében (1991-2004)	243
dr.Pók Attila , a Magyar Tudományos Akadémia Történettudományi Intézetének igazgató-helyettese (<i>Magyarország</i>)	261
A tudományos történelmi konferencia HATÁROZATA a Magyar-ukrán Történész Vegyes Bizottság megalakításáról	263
Az Ukrán Nemzeti Tudományos Akadémia Történettudományi Intézete és a Magyar Tudományos Akadémia Történettudományi Intézete közötti tudományos együttműködésről szóló ZERZÖDÉS	264

Miroslav Voloscsuk
(Ivano-Frankivszk, Ukrajna)

DANYILO ROMANOVICS IV. BÉLÁTÓL VALÓ HŰBÉRI FÜGGŐSÉGE (1235–1245): FORRÁSOK, TÖRTÉNETÍRÁS ÉS A PROBLÉMA RÖVID FELVETÉSE

A magyar királyok által a IX–XIII. századi keleti szláv uralkodókkal fenntartott katonai-politikai és diplomáciai kapcsolatok történelme e bonyolult és gyakran ellentmondásos viszony számos epizódja révén vált ismertté. A forráskutatók, a tájkatatók, a régészek, a geneológusok és a történészek a XIX. század végén – a XXI. század elején jelentős mennyiségű tényanyagot gyűjtötték össze, számos, széles spektrumú magyarázatot és koncepciót fogalmaztak meg a fentebb említett kapcsolatok vonatkozásában. Egészében véve a mai történetírás számára ismertté váltak az óoroszmagyar kapcsolatok fejlődésének kulcselméletei, s amennyiben csak felületesen érintjük a problémát, az a benyomás alakulhat ki, hogy azt teljes egészében kiaknázták a további tanulmányozás szempontjából.

Ugyanakkor, miután elemeztük a meglévő, vizsgálatnak alávetett kiadványokat, illetve azon krónikák eredeti példányait, amelyek a Ruszban és a nyugat-európai országokban (mindenekelőtt Magyarországon és Németországban) láttak napvilágot, nyilvánvalóvá válik, hogy a kutatás témáját képező kapcsolatokat tükröző epizódok jelentős része nemcsak hogy nincs teljes egészében feldolgozva, hanem soha nem került kutatásra akár egy-egy szakdolgozat vagy kisebb kiadvány megírásának szintjén sem.

Az egyik ilyen téma Danyilo Romanovics volhíniai fejedelemnek (1238–1264 között mint halicsi-volhíniai fejedelem, 1253-tól pedig “az egész Rusz” királya uralkodott) IV. Béla magyar királytól (1235–1270) való hűbéri függése. Eltekintve a meglévő dokumentális tudósítások (krónikák, feljegyzések, bullák stb.) igen jelentős mennyiségétől, illetve az adott problémának a különböző korszakok és történelmi iskolák tudósai általi epizodikus felvetéseitől, a téma soha nem képezte fokozott érdeklődés tárgyát. Éppen ez késztetett minket arra, hogy hangot adjunk az Árpád-házi uralkodóknak a keleti szláv fejedelmekkel fenntartott kapcsolatai eme epizódja saját meglátásának.

Az adott kérdéssel kapcsolatos történelmi források szükségessé teszik, hogy figyelmünket elsősorban Danyilonak a IV. Béla koronázási ceremóniájában való részvételével kapcsolatos tudósításra koncentráljuk. A koronázásra 1235. október 14-én került sor Székesfehérvárott, amely két kötelező feltétel betartását tette szükségessé: a szertartást az esztergomi érsek végezte el, illetve a királyt a Szent

Koronával koronázzák meg. Danyiló a szertartás során a király lovának gyeplőjét tartotta.

Kálti Márk székesfehérvári szerzetes Képes Krónikája ezzel kapcsolatban többek között így ír: “Rex Bela post eum filius eius coronatus est pridie Idus Octobris feria prima qua cantatur: Da pacem domine! In cathedrali ecclesia beati Petri Albe, quam ipse consecrari fecit, Colomano duce fratre eiusdem ensem regalem ad latus ipsius honorifice tenete, Daniele uero duce Rutenorum equum summ ante ipsum summa cum reuerencia ducente”¹.

Kálti Márk munkája számos kutatás tárgyát képezte, többek között 1959-ben, amikor is negyedik alkalommal fordították le magyar nyelvre; a minket foglalkoztató idézet pedig a következőképpen hangzott: “Utána fiát, Béla királyt október tizenegyedikén, vasárnap, amikor ezt éneklük: Adj, Uram, békét! – megkoronázták Szent Péter fehérvári egyházában, melyet ő maga szentelt fel: öccse Kálmán herceg vitte mellette tisztességgel a királyi kardot, Dániel rutén herceg pedig igen nagy tisztelettel járt előtte és lovát vezette”².

Béla koronázásának eseményei helyt kaptak a müchelni Henrich krónikájában is (a krónika megírására, amelyben a legősibb idők és az 1333³ közötti események lettek megörökítve, 1358–1361-ben került sor): “In des selben kronung stund herczog Coloman, sein pruder, und heit im das kunclich swert czu der rechten hant, und der herczog Daniel von Reussen furt das ros vor dem kunge. Der selb kunig Bela was gewalding funf und dreyssig jar”⁴.

A magyar rendi monarchiának Hunyadi Mátyás (1458–1490) korában tapasztalható megszilárdulásának korszakaszában IV. Béla koronázásának epizódja helyt kapott a Turóczi János (1435–1488/89) “Chronica Hungarorum” című művében is. A szerző papírra vetette Magyarország történelmét a legősibb időktől egészen 1487-ig⁵. Az 1978. évi magyar fordítás a következőképpen hangzott: “Utána fiát, Bélát koronázták meg, október tizenegyedikén azon a vasárnap, amikor ezt éneklük: Adj, Uram, békét! Fehérvárott tették Szent Péter székesegyházában, amelyet ő szentelt fel: Kálmán herceg, testvére, vitte oldala mellett a királyi kardot, tiszteletteljesen, és Dániel a ruténok fejedelme, vezette a lovat nagy tisztelettel”⁶.

A XIX. századbeli magyar krónikák összeállítói is megemlégtették a magyar-ország kapcsolatok eme momentumát, ám némileg lerövidítették Béla koronázásának elbeszélését: “Post paucos a patris obitu dies, ne, simora longinor intercenderet, rerum novarum studiosi aliquid molirentur, Albam contendens, consueto more, Colomanno fratre ensem praeferente a) & Daniele Russorum Duce equum ducente b) coronatus est”⁷.

A kutatás szempontjából igen nagy fontossággal bírnak II. Endre király (1205–1235) Aranybulláinak 1222-vel és 1231-gyel⁸ kapcsolatos cikkei, amelyek szabályozták a társadalmi kapcsolatokat az országon belül, így az uralkodó dinasztia és az alattvalók között. Az adott kontextusban igen fontosak azok az információk,

amelyek az Árpádoknak a külföldi uralkodókkal és a főnemességgel fenntartott kapcsolatait tükrözik.

Azaz a nyugat-európai forrásokban a Kálti Márk munkájában fellelhető, Danyilónak a Béla koronázási ceremóniájában való részvételéről szóló tudósítás számít a legkorábbinak. A krónikásnak a kutatás témáját képező kérdésekkel kapcsolatos hitelessége bizonyos mértékig vitatható. Ez azzal kapcsolatos, hogy a szerző 1358-ban, Nagy Lajos (1342–1382) uralkodása idején látott hozzá művének megírásához, és belefoglalta abba a magyarokra vonatkozó többi történelmi ismereteket is a legősibb kortól 1330-ig. Figyelembe véve, hogy a krónikában helyt kaptak még a XI–XII. századbeli korai események is⁹, maga Kálti pedig arról a településről származott, amely a XI. század második felétől kezdve otthont adott a magyar királyok koronázási ceremóniájának, a krónikás által felhozott információ aktualitással bír a tudományos elemzés szempontjából.

Ugyanakkor nem feledkezhetünk meg arról sem, hogy az adott mű a XIV. századbeli, a Halicsra és a Volhíniára gyakorolt magyar és a lengyel hatás aktivizálásának idején látott napvilágot. Éppen ezért feltételezhetjük, hogy ez tudatos hamisítvány, amely az uralkodó dinasztia megrendelésére jött létre és az a célja, hogy pótlólagosan megindokolja az Árpádok idején (895–1301) az adott földekre való jogosultságot, valamint a “Képes krónikából” származó, Béla koronázását bemutató információt, illetve Danyilónak a ceremóniában nem teljesen tisztázott szerepét más szerzők később átírták.

Ugyanakkor rendelkezésünkre áll az orosz (mindenekelőtt az Ipatyijivszki) krónikák egész ciklusa, ahol a kutatás témáját képező problematika közvetve került megvilágításra és jelentős mértékben megmagyarázza Danyilo Romanovics és IV. Béla 1235. október 14-i kölcsönös viszonyát, amely nem tükröződik a nyugati forrásokban.

Így, például, M. F. Kotljár meggyőződésére, (akinek tollából látott napvilágot többek között a Halicsi-Volhíniai Krónika utolsó kommentált kiadása is¹⁰), 1236 vége –1237 első fele között “Danyilo ...testvérevel a Magyar honba ment a királyhoz: tiszteletadásra szólította ugyanis őket. Ugyanabban az időben Frigyes császár háborúval indult a herceg ellen, és Danyilo testvérevel a herceg segítségére sietett”¹¹ (a kiemelés itt és a továbbiakban – M. V.).

Az adott esetben a “tiszteletadásra szólította őket” szókapcsolat érdekel minket. A “tisztelet” fogalommal még egyszer találkozhatunk a krónikában – abban az epizódban, amikor a Danyilo Romanovics 1245 decemberében – 1246 januárjában Batu kánnál Szarajban tett látogatása következményeiről esik szó. A krónikás elkeseredve szögezi le, hogy “igen rossz a Tatárok tisztessége”¹², fentebb leírva azt a megaláztatást, amelyet a halicsi-volhínia herceg a mongoloktól szenvedett el.

A történészek összességében nem foglalkoztak Danyilónak a IV. Bélával szembeni hűbéri függése problematikájával, vagy legalábbis az ilyen aktus valószí-

nűségével. Csak a tudósok munkáiból származó kivonatok állnak rendelkezésünkre, amelyekben közvetlenül, vagy általában közvetve kommentálják az Árpádok és a Romanovicsok kapcsolatait az 1235–1238 közötti időszakban.

V. Taticsevs, a Rusz és az Oroszország történelmével foglalkozó első alapvető, speciális és ugyanakkor ellentmondásos mű szerzője nem érintette a volhíniai hercegnek a Béla koronázásában betöltött szerepét, bár 6741-as (1233) dátum alatt arról tájékoztatott, hogy “Danyilo Romanovics, súlyos háborút vívva a magyar királlyal Halicsban és a hegyekben legyőzve a magyarokat, békét kötött vele. A király lemondott Halicsról”¹³. Ez lényegében egyenes utalás a II. Endrével való kapcsolatok normalizációjára, de nem fiával, aki 1235 októberében örökölte a magyar koronát.

Ezzel párhuzamosan M. Karamzin, értékelve az 1235. október 14-i eseményeket, világosan megfogalmazta a Danyilónak Béla királytól való hűbéri függésével kapcsolatos véleményét. Az előbbi, szavai szerint, a királyi lovat vezette, ami “azokban az időkben az alárendeltség jele volt”¹⁴.

Az ukrán történelemtudomány A. Petruszevics és I. Saranevics halicsi tájku-tató-történészek munkáinak személyében foglalkozott ugyan a Romanovicsok, a csernyihovi hercegek és Ausztria hercege közötti kapcsolatokkal 1235–1237 folyamán, konstataulta, hogy Béla király nem kívánta “erős hatalom”-ként elismerni Halicsot, de a hűbéri függésről vagy annak hiányáról nem esett szó¹⁵.

Így, többek között, I. Saranevics úgy vélte, hogy 1235-ben Danyilo “a Magyar honban keresett segítséget” a Halicsért vívott harcban. De az ilyen keresések részletes elemzésébe a kutató nem bocsátkozott¹⁶.

Sarkalatosan más véleményt képviselt ebben a kérdésben M. Daskevics. “A Halicsi Daniil uralkodása az orosz és külföldi tudósítások szerint” c. művében azt a gondolatot fejti ki, miszerint Danyilónak a Béla király koronázási ceremóniájában való részvétele hűbérességnek tekinthető. A kutató úgy véli, hogy az ünnepek alatt a Romanovicsokkal nem kötöttek egyetlen szerződést sem, ugyanis IV. Béla Rosztiszlavot támogatta a Halicsért vívott harcban¹⁷.

M. Hruszevszkij¹⁸ is említést tesz a Halics visszaszerzésének 1235-ben tett kísérletéről. Nem vettete el Danyilónak a koronázásban való részvétele lehetőségét, ami, az ő meggyőződése szerint Bélának a volhíniai herceggel szembeni bizonyos fölényéről tanúskodik. Romanovics jószomszédi kapcsolatok teremtésének szándékával valószínűsítette meg utazását, és azzal állt rá a király protekciójára, “hogy véget vessen Magyarországnak a halicsi ügyekbe való beleavatkozásának”¹⁹.

M. Hruszevszkij véleményét támogatta N. Polonszka-Vaszilenko is, konstataálva, hogy “az új király, IV. Béla nem tanúsított érdeklődést Halics iránt, Danyilo pedig, békére törekedve, ráállt annak protekciójára. De a király Mihajlo Vszevolodovics jelöltségét támogatta a halicsi trónért vívott harcban”²⁰.

A szovjet történelemtudományban a hűbéri függés problémája I. Kolomijec figyelmének tárgyát képezte, aki rámutatott, hogy “az 1234–1235. esztendőök a

Romanovicsok és a csernyihivi hercegek feszült harcával teltek el, akiket “egyezmény alapján” támogatót Béla”²¹. Ugyanakkor a szerző nem bocsátkozik a szóban forgó szerződés részletesebb taglalásába, ahogyan nem hozta nyilvánosságra Danyilónak és Bélának 1235 utáni kapcsolataira vonatkozó nézeteit sem.

Jóval mélyrehatóbban elemezte az adott témát V. Pasuto. Így, például, “Fejezetek a Halics-Volhíniai Rusz történelméből” c. művében leszögezi, hogy 1235-ben Danyilo azzal a céllal jár Béla királynál, hogy az ne avatkozzon a halicsi ügyekbe. A szerző úgy véli, hogy csak Danyilónak az osztrák herceg oldalán a magyarok ellen vívott háborúban való lehetséges szereplését követően javasolt a király a Romanovicsoknak valamilyen egyezményt, aminek következtében az elzárkózott Babenberg Frigyes (1230–1246) támogatásától és 1238-ban megszállta Halicsot²².

A történész baráti gesztusként értékelte a IV. Béla székesfehérvári koronázásában való részvételt. Ehelyett V. Pasuto a magyarokhoz tett “tisztelettel” látogatást a Romanovicsok diplomáciai aktivitásaként értékeli, amely elejét vette, hogy a magyarok beleavatkozzanak Halics belügyeibe a tatárjárást megelőzően²³.

A modern kori ukrán történetírás szintén nem tekinti aktuális kérdésnek Danyilo Romanovics hűbéri függése kérdésének tanulmányozását. Valószínű, éppen ez az oka annak, hogy csak elenyésző mennyiségben találkozhatunk a kutatás témáját képező események értékelésével. I. Lihtej ungvári történész, Babenberg Frigyes és a volhíniai herceg szövetségének a XIII. század 30-éveiben történő kialakulásának körülményeit tanulmányozva, konstataálta az utóbbinak a Béla koronázási ceremóniájában való részvételét. Igaz, nem hozta fel az adott problémával kapcsolatos saját meglátását, hanem osztotta M. Hruszevszkij véleményét²⁴.

Sokkal mélyebben világította meg az adott kérdést M. Kotljar. A Halicsi-Volhíniai Krónika tanulmányozásának szentelt egyik első munkájában (1993.) leszögezi, hogy Danyilo azok után kapott meghívást “tiszteletadásra”, hogy kiépítette kapcsolatait az osztrák Frigyesel. A történész véleménye szerint Danyilo úgy döntött, hogy az osztrák herceggel kötött szövetséget állítja a magyar királlyal szembe. Ez a IV. Béla felett aratott diplomáciai győzelem volt, amely, a szerző szavai szerint “valamilyen oknál fogva nem került bele Danyilónak a halicsi trón visszahódításáról szóló leírásba. Az a benyomás alakul ki, hogy Magyarország királyának jelentős árat kellett fizetnie azért, hogy Danyilo elutasította az Ausztriával való szövetséget... Valószínű, hogy amikor Danyilo Magyarországra látogatott, közte és a király között valamilyen megállapodás aláírására került sor, amely szerint IV. Béla arra kötelezte magát, hogy nem avatkozik bele a volhíniai és a halicsi ügyekbe”²⁵.

M. Kotljar figyelemre méltó véleményeknek adott hangot Danyilo herceg személyiségének kutatása során is (2001.). Úgy véli, hogy miután 1235-ben Halics a csernyihivi uralkodók kezére jutott, “az idősebb Romanovicsnak ott kellett hagynia a halicsi trónt és ... Magyarországra kellett utaznia.” A szerző ezt Béla hatalomra jutásával indokolja, akihez Danyilót gyermekkori barátság kötötte. Gyermekkorában

ugyanis a magyar királyi udvarban nevelkedett. M. Kotljár úgy véli, hogy Béla kevésbé volt érdekelt Halics kisajátításában. A szerző, nem tudni, milyen forrásokra támaszkodva, azt írja, hogy “Béla szívesen emlékezett vissza gyermekkori játszadozásaira”, viszont a döntő pillanatban Mihajlo Vszevolodovics támogatására kelt. Erre válaszul Danyiló úgy döntött, hogy a Babenbergekkal lép szövetségre. Így Béla mindkét Romanovicsot meghívta “tiszteletadásra” és valószínűleg valamilyen egyezményt kötött velük, valószínűleg az orosz földekkel kapcsolatos semlegességről. A szerzőt az a tény készítette ilyen eszmefuttatásra, hogy a király hosszú időn át nem avatkozott bele a halicsi és a volhíniai ügyekbe²⁶.

A Halicsi-Volhíniai Krónika utolsó kommentált kiadásában (2002.) M. Kotljár rámutat, hogy Danyilónak 1235 őszén Magyarországon tett diplomáciai intézkedései nem jártak sikerrel, ugyanis a király ellensége, a csernyihivi Mihajlo támogatására kelt²⁷. Az azonban, a történész véleménye szerint, nem rendelkezett halicsi gyökerekkel és nem volt népszerű a kisebb hűbérurak és a nép körében. Éppen ezért összehasonlíthatatlanul könnyebb lett volna megszerezni a halicsi földeket Mihajlo vagy fia uralma alatt, mintsem Danyiló uralma mellett. Hangot adva az 1235–1238. évi eseményekkel és az azokban említett személyekkel kapcsolatos különböző történetírási véleményeknek, a tudós úgy véli, hogy “...Bélának jelentős árat kellett fizetnie azért, hogy Danyilo lemondjon az Ausztriával való szövetségről. Valószínűleg magyarországi tartózkodása idején a király és a volhíniai herceg között valamilyen megállapodás született, amelynek értelmében Béla arra kötelezte magát, hogy beszünteti Mihajlo és Rosztiszlav támogatását és egyáltalán nem avatkozik bele a halicsi ügyekbe”²⁸.

A kutatás témáját képező kérdésekkel kapcsolatban érdekes megfigyeléseket hozott nyilvánosságra a külföldön diaszpórában élő ukrán kutató V. Idzjo, aki annak a feltevésnek adott hangot, miszerint Béla 1235 után azért nem támogatta Danyilót, mert még életben volt Kálmán – “a halicsi király”. 1236-ban, amikor Danyiló “tiszteletadásra” Magyarországra érkezett, közte és Béla között szerződés kötésre került sor, amely szerint Béla köteles volt felbontani a csernyihivi hercegekkel kötött szövetségét. Ugyanakkor a szerző úgy véli, hogy a király ideiglenes jelenséggént kezelte ezt a szerződést²⁹.

O. Majorovnak, napjaink egyik orosz tudósának munkáiban az a meggyőződés fogalmazódott meg, hogy Danyiló mégiscsak hűbéri függésben állt Bélával, elfogadva ezt a státust a királyi segítségért cserébe a Halicsért vívott harcban. Azonban Mihajlo Vszevolodovics, hamarabb elfoglalva a fővárost, meggátolta e tervek megvalósítását³⁰.

A kutató úgy véli, hogy “az idősebb Romanovics, akár édesapja, formálisan teljes joggal az új magyar király hűbéresének tekinthette önmagát.” O. Majorov tisztázta a volhíniai hercegnek a Bélánál tett látogatása célját, amely, az ő véleménye szerint, abban rejlett, hogy magyar katonai segítségre tegyenek szert a csernyihivi uralkodókkal szemben. A tudós határozottan elutasítja azt a nézetet, miszerint Danyilo

garanciákat kapott volna a Halics belügyekbe való be nem avatkozásra vonatkozóan³¹.

A külföldi, mindenekelőtt a magyar történetírás is a XIX. században ugyancsak támogatta a volhíniai hercegnek a magyar királlyal szembeni kétségtelen hűbéri függésére vonatkozó véleményét. Ugyanakkor a tudósok nem foglalkoztak az adott probléma komplex meglátása megvilágításával. A javasolt nézetek Szalay Lajos és Pauler Gyula munkáiban kaptak helyet³².

Napjainkban a magyar tudósok áttekintik a középkori orosz-magyar kapcsolatok azon tendenciózus értékeléseit, amelyek a XIX–XX. századbeli egyes művekben voltak megfigyelhetők. Különösen produktív tevékenységet fejt ki ezirányban Font Márta. Ugyanakkor meg kell említeni, hogy a tudós egyes munkáiban csak konstatálja Danyilónak a IV. Béla koronázási ceremóniájában való részvétele tényét, nem vetve alá az adott történelmi epizódot különösebb elemzésnek. Az Ipatyijivszki krónika tanulmányozása alapján Font Márta rámutat a Romanovicsoknak a Béla udvarában való jelenlétére, de nem szolgáltat információt a látogatás céljára vonatkozóan³³.

B. Vlodarszkij egyike azon kevés lengyel tudósoknak, aki lengyel történetírásban a “Lengyelország és Oroszország (1194–1340)” c. művében érinti a kutatás tárgyát képező témát. Ő azon a véleményen volt, hogy Danyiló a Halicsért vívott harcban igyekezett “IV. Béla személyében új királyra lelteni, éppen ezért odautazott és részt vett a megkoronázás ceremóniájában”³⁴. Halicsban volt az a jelentős magyar erő is, amelynek biztosítania kellett volna nemcsak Rosztyiszlav Mihajlovics hatalmát, hanem a magyar befolyást is. Éppen ezért, a szerző szavai szerint, Danyilónak a IV. Béla megkoronázásában való részvétele nem járt sikerrel³⁵.

A meglévő források és a Danyiló Romanovicsnak a IV. Béla királlyal szembeni hűbéri függésével kapcsolatos tudományos kutatások figyelembe vételével úgy véljük, hogy az adott téma nem lelt teljes mértékű tükröződésre és pótlólagos speciális kidolgozást igényel. Meggyőződésünkre továbbra sem világos a volhíniai hercegnek az Árpád-házi király megkoronázásában való részvételének motivációja, illetve az utóbbinak XIII. század 30-as éveit ausztria-galíciai viszonyaiban elfoglalt pozíciója. Egyáltalán nem tekintették át az adott függőség kronológiáját; a függés feltételei, valamint annak a mindkét uralkodóra gyakorolt következményei – különösen a XIII. század 40-es éveiben bekövetkezett tatárjárásra kivetítve – mélyebb tisztázása érdekében nem vonták be a Magyar királyság okmányait.

Éppen ezek az ellentmondásos és gyakorta meg nem értett kérdések képezhetik a majdani kutatások témáját.

Véleményünk szerint Danyilónak a IV. Béla királlyal szembeni hűbéri függése mégis helytálló tény volt, ugyanakkor feltételes jelleggel bírt, ámbar magának Romanovicsnak teljesítenie kellett a szükséges feltételeket. Erről tanúskodnak akár a Magyar Koronához tett 1235–1241. évi látogatásai is, amelyeket a források részletesebb elemzése során igen problematikus lenne pusztán diplomáciai vagy külpolitikai tevékenységgel magyarázni.

Nézetünk szerint az adott függés kronológiai keretei 1235. október 14-e és 1245. augusztus 17-e közötti időszakra terjednek ki, ahol az alsó időhatár a volhíniai herceg Bélával szembeni alárendeltesége az utóbbi koronázása idején. A felső időhatárt a Roman-utódok és azok szövetségesei (a litván és a kun törzsek), illetve Attila magyar bán, Rosztyiszlav (Mihajlo Vszevolodovics, a kijevi és csernyihivi herceg fia), valamint Szemérmes Boleszláv lengyel uralkodó seregei közötti, Jaroszlav alatt vívott csata jelenti.

A kampány szervezésének okai nem egyszerűen abban rejlettek, hogy Béla szerette volna visszahódítani magának a Dnyeszterentúli területeket és vejét, Rosztyiszlavot juttatni Halics trónjára, hanem abban, hogy maga Danyiló nem tartotta be a hűbéri szerződést, ugyanis amikor a mongol seregek megtámadták az Árpádok birtokait (1241–1242), nem nyújtott fegyveres támogatást hűbérurának a külső ellenséggel szemben. Hasonló feltételeket irányzott elő és követelt meg az 1231. évi Aranybulla is.

A Romanovicsok győzelme, véleményünk szerint, véget vetett Danyiló hűbéri függésének és megalapozta azokat, a két uralkodó közötti teljes egészében paritásos viszonyokat az 1248–1264. közötti időszakban, amelyeket a dinasztiák közötti szövetség szilárdított meg.

Egészében véve az adott rövid kutatás, amelynek célja csak a főbb problémás témák felvázolása volt, az első lépés az orosz-magyar kapcsolatok mélyrehatóbb tanulmányozása útján a tatárjárást megelőző időszakban. Éppen ezért a szerző írása nem célozta meg az aktuális kérdések mély és teljes értékű megvilágítását, amire a közeljövőben kerül sor alaposabb tanulmányok keretein belül.

¹ Chronikon Pictum Vindobonense // Historiae Hungaricae Fontes domestici / Ed. M. Florianus. – Lipsiae, 1883. – S.223.

² Kálti Márk. Képes krónika. – Budapest: Akademia kiadó, 1959. – 254 old.

³ Шушарин В.П. Ранний этап этнической истории венгров. Проблемы этнического самосознания. – М.: РОССПЭН, 1997. – С.379.

⁴ Chronicon Henrici de Múgeln Germanice conscriptum // Scriptores Rerum Hungaricarum tempore ducum regumque stirpis Arpadianae gestarum / Ed. E. Szentpétery. – Budapestini, 1938. – V.2. – S.207.

⁵ Шушарин В.П. Ранний этап этнической истории венгров. – С.379.

⁶ Thuróczy J. A magyarok krónikája. – Budapest, 1978. – Old.210.

⁷ Historia Regum Hungariae cum notiis praeviis. – Budae, 1801. – S.234.

⁸ Magyar történeti szöveggyűjtemény 1000 – 1526. – Budapest: Akademia kiadó, 2000. – O.268-278.

⁹ Шушарин В.П. Древнерусское государство в западно и восточно-евро-

пейских памятниках // Древнерусское государство и его международное значение / Новосельцев А.П., Пашуто В.Т., Черепнин Л.В. – М.: Наука, 1965. – С.430.

¹⁰Галицько-Волинський літопис. Дослідження. Текст. Коментар / За ред. М.Ф. Котляра. – К.: Наукова думка, 2002. – 396 с.

¹¹Ипатьевская летопись // ПСРЛ. – СПб.: Типография М.А. Александрова, 1908. – Т.2. – Стб.776; Галицько-Волинський літопис. Дослідження. Текст. Коментар / За ред. М.Ф. Котляра. – С.228.

¹²Ипатьевская летопись. – Стб.805.

¹³Татищев В.Н. История Российская: В 3 т. – М.: Изд-во АСТ, 2003. – Т.2. – С.541.

¹⁴Карамзин Н.М. История Государства Российского: В 3 кн. – М.: Книга, 1988. – Кн.1. – Т.4. – С.163.

¹⁵Петрушевич А. Обзор важнейших политических и церковных происшествий в Галицком княжестве с половины XII до конца XIII века // Литературный сборник издаваемый обществом Галицко-русской матицы. – Львовъ, 1854. – Вып.2. – С.31.

¹⁶Шараневич І. Історія Галицко-Володимирської Русьї отъ найдавнішихъ времен до року 1453. – Львов, 1863. – С.84. Його ж. Изслѣдованіе на поли отечественной географіи и исторіи // Литературный Сборникъ издаваемый Обществомъ Галицко-Русской Матицы. – Львовъ: Въ печатнѣ Ставропигійского Института подъ зарядомъ Стефана Гучковского, 1869. – Вып.1-4. – С.90.

¹⁷Дашкевич Н. Княжение Даниила Галицкаго по русским и иностранным известиям. – К., 1843. – С.8.

¹⁸Грушевський М.С. Хронологія подій Галицько-Волинської літописи // Записки НТШ. – Львів, 1901. – Т.41. – С.25-26.

¹⁹Грушевський М.С. Історія України-Руси: В 10 т., 11 кн. – К.: Наукова думка, 1993. – Т.3. – С.52-53.

²⁰Полонська-Василенко Н. Історія України: В 2 т. – К.: Либідь, 1995. – Т.1. – С.197.

²¹Коломієць І.Г. Боротьба південно-західних руських князівств проти експансії угорських феодалів XI – XIII ст. ст. // Наукові записки УжДУ. – Історично-філологічна серія. – Ужгород, 1949. – Т.2. – С.22.

²²Пашуто В.Т. Очерки по истории Галицко-Волынской Руси. – М.: Изд-во АН СССР, 1950. – С.217.

²³Пашуто В. Т. Внешняя политика Древней Руси. – М.: Наука, 1968. – С.257-258.

²⁴Ліхтей І. Австро-угорсько-чеське протистояння 30 – 50-х рр. XIII ст. // Carpatica – Карпатика. – Вип.21. – Політичні студії: історія, теорія, практика. – Ужгород: УжНУ, Науково-дослідний інститут Карпатознавства, 2003. – С.119-120; Його ж. Боротьба Данила Романовича й Пршемисла Отакара II за австрійську спадщину

// Король Данило Романович і його місце в українській історії / Львівський національний університет імені Івана Франка, Львівське відділення інституту української археографії та джерелознавства імені М.С. Грушевського НАН України, Громадський комітет для відзначення 800-літнього ювілею короля Данила. Ред-колегія Я. Дашкевич та ін. – Львів: ВМС, 2003. – С.76.

²⁵Котляр М. Галицько-Волинський літопис XIII ст. – К: Інститут історії України АН України, 1993. – С.68.

²⁶Котляр М. Данило Галицький. – К.: Інститут Історії України НАНУ, 2001. – С.84-85.

²⁷Галицько-Волинський літопис. Дослідження. Текст. Коментар / За ред. М.Ф. Котляра. – С.220.

²⁸Там само. – С.228.

²⁹Ідзьо В.С. Українська держава в XIII столітті. – Івано-Франківськ: Нова Зоря, 1999. – С.194.

³⁰Майоров А.В. Галицко-Волынская Русь. Очерки социально-политических отношений в домонгольский период. Князь, бояре и городская община. Автореферат диссертации ...доктора исторических наук 07.00.02 – Отечественная история. Санкт-Петербургский государственный университет. – СПб., 2004. – С.36.

³¹Майоров А.В. Галицко-Волынская Русь. Очерки социально-политических отношений в домонгольский период. Князь, бояре и городская община / Под ред. И.Я. Фроянова. – СПб.: Университетская книга, 2001. – С.588.

³²Szalay L. Geschichte Ungarns: In 2 t. – Pest, 1866. – Т.2. – С.33; Pauler Gy. A magyar nemzet története Árpád-házi királyok alatt: 2-ban. – Budapest, 1893. – К.2. – Old.189.

³³Font M. Ungarn, Polen und Galizien-Wolhynien im ersten Drittel des 13. Jh. // Studia Slavica Hungariae. – 1993. – №1-2. – С.36.

³⁴Wlodarski B. Polska i Rus (1194 – 1340). – Warszawa, 1966. – S.108.

³⁵Ibidem. – S.112.